

Biblioteka
OLOVKA, TUŠ I PERO
Br. 32

Urednik
Borislav Pantić

Izvršni urednik
Darko Tuševljaković

Naslov originala
PRINCE VALIANT® VOL. VI 1947-1948
BY HAL FOSTER

Dizajn korica
Dragan Bibin

Copyright © 2015 King Features Syndicate, Inc.™ Hearst Holdings, Inc.
Copyright © 2015 za ovo izdanje Čarobna knjiga

PRINC VALIJANT
ŠESTI TOM: 1947–1948.
HAROLD R. FOSTER

Izdavač:
Čarobna knjiga, Beograd

Za izdavača:
Borislav Pantić

Izvršni urednik
Darko Tuševljaković

Lektura i korektura:
Jelena Trošić, MAHAČMA

Prelom i priprema za štampu:
Miodrag Nikolić

Plasman:
021/439-697

Štampa:
Rotografika, Subotica

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

741.5
741.5.071.1 Фостер Х.

ФОСТЕР, Харолд, 1892-1982
Princ Valijant. Tom 6, 1947-1948 / Harold R. Foster ; s engleskog preveo Žika Bogdanović ; predgovor prevela Zvezdana Šelmić. - Beograd : Čarobna knjiga, 2015 (Subotica : Rotografika). - [120] str. : ilustr. ; 34 cm. - (Biblioteka Olovka, tuš i pero ; br. 32)

Prevod dela: Prince Valiant. Vol 6, 1947-1948 / by Hal Foster. - Str [2-10]: Foster od Jukona ili sin se ponovo rada / Brajan M. Kejn i Kristina Balindžer Moris. - Autorove slike. - Tiraž 1.600.

ISBN 978-86-7702-418-5 (karton)
COBISS.SR-ID 217884940

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reproducovati, umnožavati, preštampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

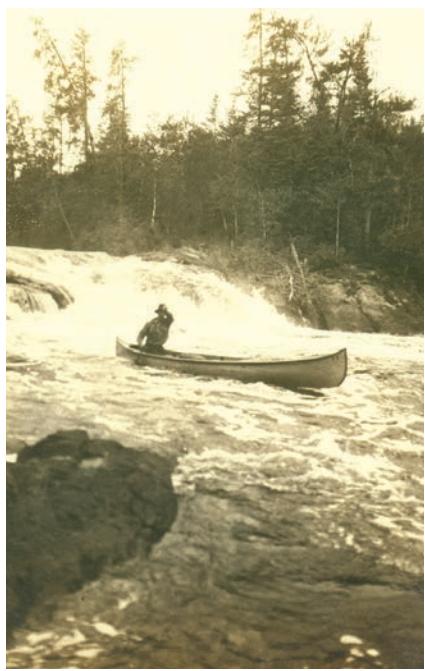
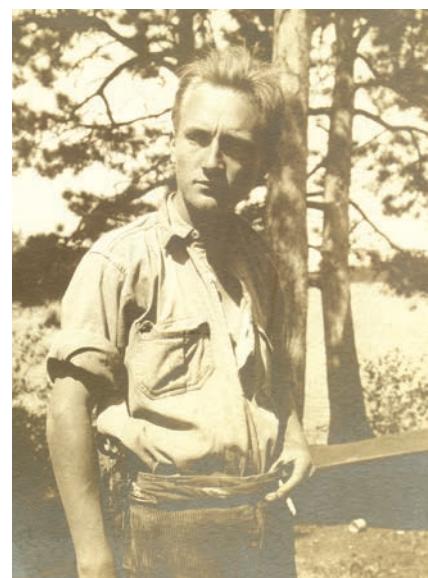
Prince Valiant

ŠESTI TOM: 1947–1948. HAROLD R. FOSTER

S engleskog preveo
Žika Bogdanović
Predgovor prevela Zvezdana Šelmić

Čarobna
knjiga

GORNJI RED: LEVO – Hal Foster u kompaniji Hadson bej; SREDINA – Rezervat Vajtdog (Beli pas). Sasvim levo stoji Hal Foster, a sedi upravnik pošte u Vajtdogu Frenk Harvi Oldos. DESNO – Fosterov prijatelj Erik (Hajnrik Erih) Bergman. Sve tri fotografije snimljene su oko 1914.

SREDNJI RED: LEVO – Hal i Helen (r. Vels) Foster, oko 1915. Foster je iz njihovog života crcao inspiraciju za priču o ljubavi princa Valijanta i Alete.

SREDINA – Kompanija Hadson bej, rezervat Vajtdog, oko 1914. Gospodin na slici je upravnik pošte u Vajtdogu Sidni Albert Tejlor. Tejlor je izgleda bio inspiracija za lik kralja Aguara, oca princa Valijanta, što se može videti na osnovu slike 4 na tabli 513 stripa Princ Valijant od 8. 12. 1946. godine (peti tom u izdanju Čarobne knjige, strana 106) (DESNO).

DONJI RED: LEVO – Hal Foster u kanuu na reci Vinipeg, oko 1914. SREDINA – Hal Foster pita za pravac pripadnike plemena Odžibve iz rezervata Vajtdog, oko 1914. DESNO – Hal Foster u domorodačkoj odeći pozira sa ženom iz plemena Odžibve. Rezervat Vajtdog, oko 1915.

FOSTER OD JUKONA ILI SIN SE PONOVO RAĐA

Brajan M. Kejn i dr Kristina Balendži Moris

Dobro, jeste – znam da Vinipeg nije ni blizu Jukona. A ipak, Harold R. Foster zvani Hal nekad je radio za kompaniju *Hudson bay*, kojoj su pripadale čitave Severozapadne teritorije, od kojih je 1898. nastala teritorija Yukon. Dodajte tome činjenicu da je Foster bio prvi umetnik kojeg je kompanija *Nortwest* unajmila da naslika ilustracije Kanadske kraljevske konjičke policije (ranije Severozapadna konjička policija) za njene kalendare i ova naizgled ovlašna geografska povezanost s dотičnim regionom pretvara se u vrlo blisku vezu. Osim toga, malo umetničke slobode/popustljivosti sasvim je dozvoljeno, dragi čitaoče, pošto „Foster od Maskega”, sasvim iskreno, ne zvuči ni najmanje primamljivo kao naslov.

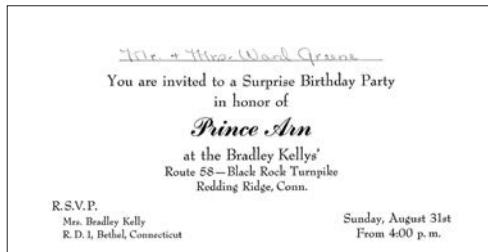
„Pišite o onome što znate!“ To je verovatno najčešće korišćen aksiom na časovima engleskog jezika. Pa, šta je Foster stvarno znao o kvazisrednjovekovnoj Britaniji u vreme kralja Artura, koju je kitio i ukrašavao, i uopšte o eri viteštva? Rub Goldberg je jednom bio „ubeđen“ da se Foster svakako krio ispod pokretnog mosta u Kamelotu i odatle crtao Artura i njegove vitezove kad su kretali na neki od svojih „pohoda odvažnosti“ [Goldberg, 1952]. Frenk Godvin, s druge strane, smatrao je da Fosterova moć kao ilustratora potiče od njegovog „dara poetske fantazije“ i stavljao ga je u isti red s Hauardom Pajlom, jer „premalo nas je sačuvalo ključ koji otvara put ka danima snova“. Za razliku od većine ljudi, Godvin je verovao da „Hal nikad nije ni zatvorio ta vrata“ [Godvin, 1952]. Pošto je teško nabaviti vremeplov od ilustratorske plate, rekao bih da je u ovoj raspravi ipak pobedio Godvin. No, Fosterove priče nisu se ticalile samo vitezova, ni mašte, ni avantura – u njima je bilo reči o prijateljstvu, ljubavi, časti, patnji i žrtvovanju. Fosterove priče su o stvarnim ljudima u stvarnim situacijama, o odlukama koje donose (dobrim i lošim) i o tome kako izlaze na kraj s njihovim posledicama. Foster je proučavao ljudsku prirodu, tako da je u tom smislu pisao o onome što je najbolje poznavao, i zato su njegove priče danas isto toliko snažne kao i kad ih je prvi put ispričao.

Dominion radijatora zato što je otiašao u višednevni lov na patke na Crvenoj reci. Sledеćih deset godina Foster je radio niz privremenih ili sezonskih poslova za kompanije *Hudson bay*, *T. Iton, Komeršal art*, *Brigden limited* i *Bakli studio*, ali sve to vreme je osećao zov neistražene divljine tik izvan granica grada.

Godine 1914. Erik Bergman, nedavno pristigao iz Drezdena u Nemačkoj, pridružio se Fosteru u petnaestodnevnom putovanju kenuom – odmah pošto su okončali svaki svoj deo posla za prolećni katalog *Brigdена*. Krenuli su iz Kenore, 200 kilometara istočno od Vinipega, i proveli neko vreme na jezeru Vuds pre nego što su pošli uz reku Vinipeg, preko Dalsovih brzaka, pa u rezervat Vajtdog (Beli pas) šezdesetak kilometara od Kenore [Bergmanovi dnevničici]. Na jednoj od Fosterovih fotografija napisano je: „HB Co White Dog Res“. To se odnosi na „poštu“ koju je kompanija *Hudson bay* imala na tom mestu. Zapravo je reč o tradicionalnoj ispostavi gde su ljudi mogli da kupe hranu i druge potrepštine, kao i da prodaju krvna. U porodičnom albumu Fosterovih sačuvane su jedine dve fotografije upravnika pošte u Vajtdugu iz tog vremena. To su Frenk Harvi Oldos

Dosad neobjavljeni crtež Hala Fostera iz porodičnog albuma. Sleva nadesno: Hal Foster, Erik Bergman i Džek Šeflin, oko 1916.

i (posebno zanimljiv čitaocima *Princa Valijanta*) Sidni Albert Tejlor, koji neobično liči na Valovog oca, kralja Aguara [pogledajte stranu 4].

Da bih bolje razumeo kako je izgledalo to Fosterovo i Bergmanovo putovanje kantuom, uneo sam u *Gugl maps* opis njihovog puta od Kenore do Vajtdoga. Potom sam prešao na „satelitski pogled” da bih video kako je njihovo putovanje izgledalo iz vazduha. Tek tada sam mogao da shvatim koliko im je teško moralno biti da se snalaze, jer je bilo veoma malo tačaka koje su mogle poslužiti za orijentaciju. Na topografskoj mapi iz 1907/08, samo šest godina pre njihovog putovanja, nema ubeleženih gradova između Kenore i Vajtdoga. Nijednog! To znači da su Foster i Bergman bili prepuni sami sebi, bez ikakve „sigurnosne mreže”, bez *OnStar* ili GPS satelitskog sistema, pa čak i bez mobilnih telefona. Ništa! Imali su samo onoliko hrane i drugih zaliha koliko je moglo da stane u kanu i ono što su usput uspeli da ulove ili upecaju, ili da kupe u Vajtdugu. Putovanje rekama i jezerima svakako je bilo izazov, a Kenora je uvek bila negde nizvodno. Kad malo razmislite, to se ne razlikuje baš mnogo od princa Valijanta koji kreće u beli svet potpuno sam ili s jednim-dvojicom pratilaca s kojima će deliti avanture.

Putovanje kantuom zapečatilo je između Fostera i Bergmana prijateljstvo koje

LEVO: Božićna čestitka porodice Foster.

DOLE LEVO: Pozivnica za proslavu dana rođenja.

DOLE: Objava rođenja princa Arna poklonjena Halu Fosteru na proslavi dana rođenja.

će trajati do kraja života. Osim mnogih zajedničkih putovanja u lov i ribolov, njih dvojica, zajedno s još jednim ilustratorom *Brigdena* po imenu Džek Šeflin, otkrili su nalazište zlata vredno milion dolara u oblasti jezera Rajs. Nažalost, prema Fosterovim rečima, neko je antidatirao svoj zahtev, pa su ostali bez dobiti. Mada bi neki ljudi mogli da odbace ovu priču kao još jednu Fosterovu maštariju kojom je želeo da obogati svoje legende, ja verujem da je govorio istinu, i to iz tri razloga. 1) Jezero Rajs se nalazi blizu Biseta u Ontariju, što je samo oko dvesta trideset kilometara severoistočno od Vinipega i ulazi u oblast koju je Foster istraživao; 2) imamo fotografije te zlatne žile (*Sveobuhvatni vodič kroz Princa Valijanta*, str. 118) i 3) korporacija *San gold* trenutno poseduje i eksplatiše aktivni rudnik zlata u oblasti jezera Rajs. Da li je možda to ista zlatna žila koju su našli Foster i Bergman? Moguće – ali ko ju je ukrao od njih, verovatno će morati da ostane misterija, kao i način na koji su oni to saznali. Ono što tačno znamo, na osnovu „Dokazanih i verovatnih mineralnih rezervi” *San golda* i trenutno važeće cene zlata na tržištu, jeste da je ono što je Foster smatrao vrednošću od milion dolara zapravo vredno, prema današnjim merilima, preko pedeset miliona [veb-sajt *San golda*].

Na putovanja kroz kanadsku divljinu Foster je išao s različitim pratiocima, ali

samo jednom sa ženskom osobom. Za medeni mesec Foster je poveo svoju nevestu Helen (rođena Vels) na trodnevno putovanje kantuom kroz predele u koje nikad nije stupila noga bele žene. Halovo i Helenino putovanje kantuom ima jednu zajedničku odliku s Valijantovim i Aletinim avanturama u Severnoj Americi – Helen je bila u drugom mesecu trudnoće kad su se venčali. Da, Hal je vucao trudnu ženu kroz kanadsku divljinu bez ikakve „bezbednosne mreže”. Bili su odvažni i avanturistički nastrojeni, a ova neiskvarena zemlja koju je Foster istraživao i voleo postala je osnova za Valijantove avanture u Novom svetu dvadeset godina kasnije.

Veliki deo onoga što se dešava u *Princu Valijantu* predstavlja romantizovani odraz stvarnog života. *Osvajanje Alete* u petoj knjizi dešavalo se tokom Drugog svetskog rata, kad su mnogi muškarci bili u ratu po belom svetu, pa su glavni čitaoci stripa bile žene. Kad su vojnici počeli da se vraćaju preko Atlantika, Val je takođe prešao preko okeana. Potom, baš kad je posleratna ekonomija počela da hvata zamah i porodice počele da se proširuju prinovama, rodio se Arn da navabi bebi-bum generaciju.

Biranje imena za budućeg kralja Tule takođe je imalo svoju istoriju, pa i kontroverze. Foster je u početku nameravao da svom stripu da naslov *Derek, sin Tejnov*, ali je predsednik *King ficersa* Džo Konoli smesta odbacio takav naziv. Fosterova sledeća ideja bila je da se junak zove princ Arn. Konoliju se ni to nije dopalo, pa je krstio Halovo delo kao *Princ Valijant*. Na kraju je Foster ipak isterao svoje (u neku ruku) kad se u stripu pojavio princ Arn od Orda (prvi tom, str. 66–85). No taj princ Arn nije mogao biti naslednik prestola Tule, pa čak ni junak o kome bi Foster mogao da piše priče. Tek posle punih devet godina Fosteru je pošlo za rukom da uvede u strip svog princa Arna – princa Arna od Tule. I ne samo to već je udesio da se princ rodi u njegovoj domovini, Kanadi, jer je proučio srednjovekovne mape, pravce vetrova i okeanskih struja i sastavio priču koja je čitaocima mogla da deluje veoma uverljivo.

Iako uopšte nije bio prva beba rođena u stripu, Arnov rođenje objavljeno je u Herstovim novinama kao da je u pitanju prava, živa beba nekog slavnog para. Čak ga je i Bob Houp pomenuo u

svojoj radio-emisiji: „Mleko je toliko poskupelo da čujem da princ Valijant daje bebu na usvajanje“. U okviru *King fičersa* događaj je zaslužio veliku proslavu, pa je žurka za dan rođenja održana u kući Džeri i Breda Kelija. (Keli je bio urednik stripa u *King fičersu* u vreme kad je Vilijam Randolph Herst pridobijao Fosteru i bio je prva osoba koja je letela u Topiku u Kanzasu da vidi uzorak stranica *Princa Valijanta* – za ukupno šest meseci objavljuvanja.) Kad su Hal i Helen stigli na zabavu, Keli je natakao Fosteru bebeču kapicu u odrasloj veličini, a „kum prve bele bebe rodene u Americi“ sa zadovoljstvom ju je nosio do kraja večeri.

Nisu se svi slagali s načinom na koji je Foster opisao Valijantovu reakciju na rođenje prvog sina. Jedna majka je pisala Fosteru i žalila se zato što je Valova noćna pijanka srušila tog junaka u očima njenog malog sina. Svejedno da li je u pitanju Valova neumerena proslava, ili veličina ženskih grudi, ili smrt omiljenih likova, Fosterovi obožavaoci se nisu libili da kažu šta misle da je prikladno za njihov omiljeni strip. Kad je držao predavanje u ženskom udruženju 1949, Foster je jedna gospođa pitala misli li da „industriju stripa treba pospremiti iz osnova, jer neki stripovi imaju 'loš uticaj' na decu“. Foster je, duhovito kao i uvek, odgovorio: „Recimo da prosečno dete proveđe pola sata dnevno čitajući stripove. Ako tih pola sata mogu da pokvare sve ono što dobri roditelji mogu da urade u preostalih 23,5 sati, madam, šta mislite, ko je kriv?“ (Hauard, 109) Nažalost, Fredrik Vertham nije razgovarao s Fosterom pre nego što je napisao svoju otrovnu knjigu *Zavodenje nevinih*.

Iako glavni narativni tok u ovom izdanju govori o *Rođenju Arnova*, on je prikazan u stilu „stranca u tuđoj zemlji“ kako bi se dobilo na napetosti i drami. Američki starosedeoci su prikazani u filmovima i stripu i pre 1947, ali obično kao komični sporedni likovi, neprijatelji, ili, ako su autori bili naročito velikodušni, pomoćnici glavnog lika. U *Princu Valijantu* Foster je odabrao drugačiji pristup i prikazao ih prosti kao „druge“. Osećanje tipa „baš kao mi, ali drugačiji“ bilo je preovlađujuća tema tokom mnogih Valijantovih avantura po stranim zemljama, ali Foster je prema ovim starosedeocima postupio drugačije, i to je verovatno bilo u te-snoj vezi s njegovom ranom mladošću

provedenoj u putovanjima po Kanadi. Po slikama u porodičnom albumu Fosterovih znamo da su on i Bergman bili u kontaktu s pripadnicima plemena Odžibve koji su živeli u rezervatu Vajtdog i oko njega. Možda nije sasvim slučajno što Odžibve pripadaju istoj lingvističkoj grupi kao i Algonkini, starosedački narod koji se sprijateljio s Valom i Aletom. Nije poznato koliko se tačno Foster zbljžio sa Odžibvama, ali postoji slika na kojoj стоји поред žene iz plemena Odžibva obučen u njihovu tradicionalnu nošnju. Očito je da pozira i to je svakako rezirana fotografija, ali čak i poziranje za takvu fotografiju govori o izvesnom stepenu bliskosti između dveju strana.

Kako bih bolje razumeo Fosterovo prikazivanje starosedačkih naroda (u Kanadi ih nazivaju Prvi narodi, a u SAD američki starosedeoci), zamolio sam za pomoć dr Kristinu Balendži Moris, profesorku na Univerzitetu Ohajo stejt, na odseku za administraciju, obrazovanje i politiku u umetnosti. Pošto je i sama

pripadnica starosedačkog naroda, doktorka Balendži Moris predaje i piše o Indijancima, društvenoj pravdi, vizuelnoj kulturi i kritičkoj teoriji rase. Doktorka Balendži Moris je odrasla u Severnoj Karolini, u rezervatu Istern bend Čiroki Kvala, a porodica se tek kasnije preselila u Ohajo. Pohađala je Univerzitet u Majamiju i tu je diplomirala likovnu pedagogiju, a kasnije je doktorirala na Univerzitetu Pen stejt.

BRAJAN M. KEJN: Kako ste se osećali dok ste studirali na Pen stejt?

KRISTINA BALENDŽI MORIS: Sećam se kolokvijuma s profesorima. Pričali smo o onome što želimo da istražujemo i ja sam rekla kako bih volela da proučim apalačke umetnike i institucije u okviru kolonijalizma. Sećam se da je jedan profesor na to rekao: „Zašto vi i svi vaši uvek hoćete da istražujete samo sebe?“

B. M. K.: „Svi vaši!“

Proslava dana rođenja, 31. avgust 1947. Sleva nadesno: Bredli Bred Keli (urednik u King fičersu), Robert Bob Ripli (Ripljevo verovali ili ne), Harold R. Hal Foster, Tom Bek (predsednik upravnog odbora u izdavačkom preduzeću Krauel–Kolijer), Džejms L. Makgovern (urednik u Bridžport post telegramu), Ed Hikli (načelnik policije u Konektikatu), Artur Bags Bajer (kolumna Reč po reč). Na zemlji iza Fostera vidi se stranica Rođenje Arnova iz Princa Valijanta (tabla 551, 31. 8. 1947).

Ilustracija uz pesmu Hodite, svi verni u izdanju Zapevimo s kraljem za Božić (1947)

K. B. M.: „Svi vaši.” To mi je stvarno ostalo urezano u pamćenje: „svi vaši”. Bilo mi je teško tog prvog semestra jer mi se nije dopadalo kako me prihvataju, ali izdržala sam i bavila sam se izučavanjem kolonijalizma i tadašnjih pogleda na svet, naročito stereotipa i autentičnosti, i sve te komponente sam uključila u svoju disertaciju i još uvek utiču na mene.

B. M. K.: Da li ste čitali *Princa Valijanta* ranije, pre nego što sam vas zamolio za ovaj razgovor?

K. B. M.: Ne. Mada, kad ga pomenem ljudima, svi znaju ko je princ Valijant, a nedavno sam saznala da je i moj muž volio *Princa Valijanta*.

B. M. K.: Sada ste pročitali deo *Princa Valijanta*, knjigu koja se bavi njegovim avanturama u Novom svetu. Šta vas je najviše iznenadilo u stripu, u smislu načina na koji Foster prikazuje starosedečake narode Severne Amerike?

K. B. M.: Proveravala sam ponešto, u smislu kakvi su bili običaji tog plemena, i vidim da su predstavljeni s poštovanjem. Ne znam koliko je to baš precizan prikaz, ali, na primer, nisu goli; ne nose krpe

oko
pojasa.

Nisu prikazani komično, kao što su „obojeni” narodi često bili pokazivani u to vreme.

B. M. K.: Meni je zanimljivo kako je Foster prikazao i muškarce i žene, kao i više generacija.

Fascinantno je gledati Aletu sa ženama i decom, a Vala s muškarcima; polovi su jasno odvojeni.

K. B. M.: To se mnogo razlikuje od plemena do plemena. U mom plemenu ne bi bilo tako. Kod nas su žene vodile poslove i to je belcima prilično smetalo, pa su se podsmevali našim muškarcima. Vilma Menkiler je pričala kako su joj, kad je postala poglavica, ljudi čestitali što je poglavica iako je žensko, a ona je odgovarala da je tako već poslednjih petsto godina. Zato je meni ovo razdvajanje polova pomalo čudno, ali ne znam da li su u njihovom plemenu dominirali muškarci ili žene.

B. M. K.: U kasnijim nastavcima, šezdesetih godina, kad se Arn vrati, Foster kaže da su to Algonkini, ali da li je to zasnovano na knjigama koje su napisali belci?

K. B. M.: Tako je. Ono malo što sam uspela da nađem o vremenu pre kontakta ili u vreme kontakta bilo je da su Hjuroni bili klanovski narod.

B. M. K.: A oni idu kod Hjurona radi trgovine.

K. B. M.: I imaju zajedničku zimsku kuću i nose odeću od jelenske kože, pantalone,

suknje, tunike i mokasine. Rečeno je da su preko zime oslikavali šare i da su pravili rese na ivicama pantalona i sukanja, što nije neobično, jer su to radili i narodi Čiroki i Šoni. To je bio uobičajen način oblačenja, barem u vreme prvog kontakta. A ipak, u to vreme su imali i tkanu odeću. Mnogo je onih koji bi voleli da veruju kako su tkanje doneli tek Španci, ali mi znamo na osnovu arheoloških istraživanja da su graditelji zemljanih utvrđenja tkali biljna vlakna; dobijali su ih, između ostalog, od mlečike pre dve hiljade i više godina. Takođe, na osnovu istraživanja znam da su, baš kao u *Princu Valijantu*, bojili lica. Dakle, znam da tu ima umetničke slobode, ali smatram da je, za ono vreme, strip bio vrlo dobar što se tiče prikazivanja načina života.

B. M. K.: Dopada mi se što, kad svi zajedno dođu na Nijagarine vodopade, Foster kaže da nose svečanu odeću, a ne „kostime”.

K. B. M.: U ono vreme bilo bi normalno da belci kažu „kostimi”; čak i sad se može čuti.

B. M. K.: A ovo je iz 1947, dakle, ne baš pre televizije, ali svakako pre masmedija, ali ipak ste imali filmove i radio-drame koji su uticali na javnost. Da li je poštovanje kakvo je prikazano u *Princu Valijantu* bilo neobično za to vreme?

K. B. M.: Apsolutno. Ako razmislite o tom vremenu i o filmovima koji su tada snimani, imate belce koji glume domoroce i govore prenaglašeno svečano – i jezik kojim govore nije stvaran, a odeća koju nose toliko je pomešana da svi izgledaju kao neka grupa prerijskih Indijanca. Vrlo malo njih je uopšte učestvovalo u radnji. Džon Ford je jedan od retkih reditelja koji je uključivao starosedeoce u radnju filma, ali u većini filmova radnja

se vrtela isključivo oko belaca. Naravno, to važi i za *Princa Valijanta*, ali tu je ipak donekle priča o odnosima dvaju naroda, jer su starosedeoci uvek tu negde.

B. M. K.: Jedna od stvari gde je Foster pogrešio u pogledu jezika jeste što, iako je retko koristio reč „Indijanci”, ona mu se ipak s vremena na vreme omakla, ali u vreme kad se dešava radnja *Princa Valijanta* ta reč nije postojala. Mora da mu je bilo teško da je izbegava u tekstu.

K. B. M.: A kako ih je mogao nazvati i kako bi čitaoci znali ko su oni? On uglavnom izbegava taj izraz, ali pokušala sam da smislim koju reč je mogao da koristi i nisam uspela. Ona jeste deo naše kulture i koristimo je i danas.

B. M. K.: Na primer, često je koristio reč „skvo”.

K. B. M.: Da.

B. M. K.: Kad sam proučavao strip, video sam da je koren te reči „izobličen francuski izgovor irokeške reči *otsiskva*, što znači ’ženski polni organ’” (Sanders i Pik, str. 184). U današnjem društvu to je zapravo psovka.

K. B. M.: Istorijski gledano, žene starosadelaca bile su korišćene kao prostitutke i ta reč to i odražava. Držali su žene u zadnjem delu radnje i, kad bi muškarci došli da kupe hranu i opremu, u ponudi je bila i ta usluga. Dakle, to je vrlo pogrdna reč i ne bi trebalo da se koristi.

B. M. K.: Ali stalno se ponavlja na televiziji i u filmovima...

K. B. M.: Zato što je značila „žena”. Tako su oni odlučili da znači. Svakako nećete ići naokolo i bele žene oslovljavati s „vagina”, ali oni nisu imali takvih obzira prema ženama starosedeocima. Ljudi bi čuli reč, pomislili bi da znači „indijanska žena” i gotovo. Muškarce starosedeoce nazivali su „ratnik”, ili „poglavica”, ili „vrač”. Mislim da su ljudi prosto mislili da je to tačno.

B. M. K.: Dakle, današnja Skvo veli ima sasvim neobično značenje.

K. B. M.: (smeh) Da, ali mislim da ne možete zameriti Fosteru što je koristio

jezik svog vremena. Kako je mogao to da proveri osim ovako kako mi danas radimo, razgovarajući sa starosedeocima? Da li bi starosedeoci iz tog vremena rekli: „Ne, nemoj to da kažeš”? Koliko je njihovo mišljenje bilo bitno u ono vreme?

B. M. K.: I kako bi naveo nekoga da bude iskren prema njemu kad je i on bio belac?

K. B. M.: Morao bi da poznae nekog starosedeoca u kojeg ima poverenja i koji ima poverenja u njega – i morali bi da budu dovoljno bliski da bi mogli da razgovaraju o tome na pravi način. A on bi morao znati šta da pita. Prema tome, ako se ne bi setio da pita: „Je li u redu da koristim reč ‘skvo’?”, nije bilo načina da sazna. Činjenica je da i danas vodimo takve razgovore, iako se mnogo šta promenilo.

B. M. K.: Postoje fotografije Fostera s devetnaest godina okruženog Odžibwama u rezervatu Vajtdog. Da bi stigao donde, morao je prvo da ode u Kenoru, što je dvesta kilometara od Vinipega, a onda da pređe preko šezdeset kilometara u kanuu do Vajtdoga. Pisao sam ranije o njegovim putovanjima, ali nisam bio svestan kolika je to razdaljina. Stvarno je daleko putovao.

K. B. M.: Neverovatno koliki je bio avanturista – i koliko radoznao. Pošto sam pročitala vašu knjigu o njegovom životu, stvarno sam počela da ga poštujem, jer je to bilo teško – i dalje je teško, ali onda je bilo teže. Biti toliko radoznao i zainteresovan za svet oko sebe, postavljati sva ta pitanja i voditi ženu sa sobom na putovanje, sve se to vidi i u događajima i odnosima koje je prikazivao u stripu. Mada, moram reći da su mi zasmetali neki odnosi u stripu iako jesu odraz vremena kad je strip nastajao, naročito način na koji Val posmatra Aletu u tom četvrtom tomu.

B. M. K.: Hoćete li da mi ispričate?

K. B. M.: Val je siledžija, razmaženo derište. Ali Aleta je žena kakvu ne mogu da zamislim da je postojala u ono vreme i mislim da je mogla da bude izvanredan uzor devojkama jer nije dozvolila da se Valijant tako ponaša prema njoj. Trpela je neko vreme, a onda bi mu uzvratila i

pokazala mu ko je ona i šta nije, kao i na šta može da pristane, a šta ne dolazi u obzir – čak i kad nosi okove. To je sigurno bilo pravo otkrojenje devojkama koje su čitale strip u ono vreme i mnogo mi se dopalo. Stvarno.

U jednom trenutku to je pravi preokret za Vala – on shvati: „Ona mi nije podređena. Ona mi je ravna, ona je moj partner.” To je bilo neobično za Valovo vreme, ali mislim da je Foster sigurno imao upravo takav odnos sa svojom Helen. Ja njih vidim kao partnere i vidim da on nije mogao ništa da radi bez njene podrške i njene sposobnosti da radi ono što je radila kako bi mu pomogla da postigne sve što je postigao. Vidi se da se to odražava u stripu i zato mi se toliko dopao. Videla sam i da, što se tiče drugih likova u stripu, postoje razlike u polovima, pogotovo kod starosadelaca, ali ljudi imaju uloge, svako ima svoju ulogu. Postoje stvari koje treba obaviti i zato ima smisla da se posao podeli, ali čak i u tome postoji poštovanje prema ljudima. Nije ih video kao nižu rasu. I to je stvarno veroma lepo.

B. M. K.: Dopalo mi se kad u *Osvajanju Alete* njoj konačno dojadi onaj lanac, pa ga obmota oko jabuke konjskog sedla i udari konja, i onda je lancima kraj jer on shvata koliko su nezgodni. A sve to delom zato što je on nezreo: u tom trenutku njemu je sedamnaest godina.

K. B. M.: O, pa oni su stvarno deca.

B. M. K.: A delom zato što je Valijantova majka umrla dok je bio još mali, pa je odrastao okružen muškarcima – i to se stalno primećuje u stripu kad kaže: „Nikad neću razumeti žene”. Val nema u sebi taj gen da shvati i zato je tema stalnih šala kad je reč o ženama. U jednom trenutku starosedeoci prvi put vide Aletu, a onda joj posle Val kaže: „Jesi li ikad videla tako zabezecknuta lica, tu mešavinu čuđenja i divljenja?” A Aleta odgovara: „Jesam dragi, izjutra, u podne i uveče” (strana 35). Naravno, ta šala je na Valov račun, ali...

K. B. M.: (smeh) Foster je bio duhovit. Val ide protiv stereotipa. Aleta mu je pokazala da može drugačije. To ga je učinilo pristupačnijim. Postao je simpatičan.

B. M. K.: Učinilo ga je ljudskim bićem.

Princ Valijant, tabla 782, 3. februar 1952, prikazan je princ Arn s perom.

K. B. M.: Da, upravo tako. Dopalo mi se što je Valijant odabrao za partnerku ženu snažne volje koja ima sasvim drugačija očekivanja i status koji joj to omogućava. Šta bi bilo da ona nije bila kraljica? Da li bi postigla to da se njen glas čuje? Po mom mišljenju, divno je kad vaš uzor može da kaže: „Trebalo bi da imam ovo!” ili „Trebalo je to da očekujem!”

B. M. K.: U prvoj godini stripa Val se strasno zaljubio u Ilejn. Jedanaest meseči kasnije Foster ju je ubio, a u jednom intervjuu je objasnio da je to uradio zato što bi ona „čekala Vala s papučama kad se vратi kući, ali ne bi joj se dopalo kad bi on ponovo krenuo u krvoprolića”. Aleta, međutim, otvoreno podstiče Vala kad raskine okove i istranžira pustinjske odmetnike koji su ih zarobili (strana 14, peti tom). Foster je znao kako da razvije složene likove i Aleta je očito namerno stvorena takva i divno se razvijala tokom vremena.

K. B. M.: Ona je savršena žena za ono vreme – snažna, sposobna i poštuje potrebu i postupke koji će je štititi od neprijatelja. To što se divi sposobnosti svog muškarca da štiti i nju i njihovu vezu time što ubija neprijatelje bila bi, mislim, normalna reakcija za ono vreme – a ako ćemo poštено, to je prisutno i u današnje vreme. U nepredvidivom okruženju je važno da se osećaš bezbedno i zaštićeno. Koliko žena je čitalo ovo?

B. M. K.: Bilo je mnogo čitateljki, a *Osvajanje Alete* je objavljivano tokom Drugog svetskog rata, kad su većinu čitalačke publike u našoj zemlji činile žene.

K. B. M.: Znači, uklopilo se u ono što su žene u to vreme osećale. Morale su da rade stvari koje nikad ranije nisu radile i bilo im je potrebno da vide da i neko drugi tako radi – i da tu ima i ljubavi – da neko može da bude snažan, a da u isto vreme ostane žena.

B. M. K.: Dakle, Aleta je postala uzor?

K. B. M.: Svakako. To se vidi, vrlo upečatljivo. Privukla me je priča i pročitala sam je celu. Dopala mi se, stvarno mi se dopala. Počela sam i da se pitam kako su predstavljeni drugi narodi u stripu, na primer oni iz pustinje. Koliko su verno predstavljeni? Da li su ugurani u stereotip?

B. M. K.: Zanimljiv je onaj deo kad Val ukrade konja, a Aleta se postara za to, opravda ga pred progoniteljima: „Njega je dotakla ruka božja. Evo vam konj. Njega ostavite na miru.”

K. B. M.: Učinila je po svome, ali s poštovanjem.

B. M. K.: Da, i tokom celog putovanja prodaje svoj nakit da bi kupila ono što

im je potrebno i sve vreme ima bodež skriven na butini kojim bi mogla da ubije Vala kad god poželi.

K. B. M.: Kad god poželi, ali nije to uradila. Planirala je mnogo goru kaznu za njega, a on nije imao pojma. (smeh)

B. M. K.: Da se vratimo stereotipima. Imamo pomoćnika Tonta; indijansku princezu Pokahontas; tajanstvenog vrača Šamana; plemenitog ratnika Crvenog Vuka; snažnu, stoličku figuru Vajata Vingfuta; komičnog pratioca, poglavicu Divljeg Orla iz serije *Četa F* i još nekoliko sličnih u stripovima, filmovima i na televiziji. Kakve stereotipe mislite da je Foster ovekovečio u *Princu Valijantu*?

B. M. K.: Dok sam pratila priču, ne sećam se da mi je išta upalo u oči. Znala sam da ćete postaviti ovo pitanje, ali stvarno nije bilo ničeg što bi se isticalo. Predstavljeni su kao klanovska zajednica, a nisam videla nikog ko bi se uklapao u kategoriju „Tonto“. Šta vi mislite o tome?

B. M. K.: Postojale su određene uloge, kao poglavica...

K. B. M.: Ali to je sasvim u redu, jer je to deo dinamike grupe, njene društvene, političke, kulturne strukture. Ja u njemu ne vidim pomoćnika. To bi bilo sasvim drugačije.

B. M. K.: Nije bilo osoba koje bi se izdvajale iz zajednice, iz plemena. Nemate nekakvog Valijantovog dvojnika, njegov ekvivalent. Nema „Vi imate svog ratnika, a eto, mi imamo svog”. Uopšte nije postojala takva konfrontacija.

Prvo što vidimo jeste da se Val postarao za dečaka kojeg je povredila Ulfrunova pljačkaška banda. Previli su mu rane i napravili su mu zaklon. On je svestan da je Aleta u opasnosti, ali odvojio je vreme da izgradi odnos sa starosedecima.

K. B. M.: U takvoj situaciji odlučio se na ljudski, humani pristup, i to je potpuno drugačije od onoga što se video u filmovima iz tog vremena i kasnije na televiziji. Smatram da je to veoma humano i brižno od njega. Iako se dešava kao „sporedna radnja”, to je u redu, jer se uvek dešava neka „sporedna radnja”. To mi se dopalo. Zanimljivo mi je jer sam čitala strip i vrlo kritički ga posmatrala – i stvarno sam se trudila da nađem nešto pogrešno, a nisam našla. Izgleda da je Foster imao i srce i glavu na pravom mestu. Često se desi da vam je srce na mestu, ali glava nije. Kod Fostera je sve bilo na svom mestu, najbolje što se moglo u ono vreme.

To koliko daleko je putovao da sretne starosedoce dok je bio toliko mlađe govori mi da je u njemu postojala strast potpuno drugačija nego kod ostalih ljudi tog vremena. Pomislila sam na L. Frenka Bauma, koji je napisao *Čarobnjaka iz Oz* (1900). On je putovao u Severnu Dakotu i imao je užasno mišljenje o starosedecima, te je pisao o tome u svojim novinama. Živeo je u indijanskoj zemlji, a smatrao je da ima pravo da govori takve

stvari. Dvojica pisaca s potpuno različitim pristupom. Pokušala sam da nađem nešto stvarno sočno, pa da ga napadnem, ali nisam našla. Uvek bi se desilo to da Aletu dovode u pleme, odevaju je u njihovu nošnju i daju joj poklone.

B. M. K.: Foster deluje veoma napredno, vrlo spreman da prihvati druge narode, druge kulture, mnogo više od ostalih u to vreme.

K. B. M.: Mislite li da je to zato što ih je upoznao veoma mlađ?

B. M. K.: Da, upravo tako.

K. B. M.: A ja mislim da to ima veze i s njegovim roditeljima. On je iskusio bezuslovnu ljubav i podršku više puta u životu, naročito s Helen.

B. M. K.: Ona je bila u drugom mesecu trudnoće kad su se venčali i njihov meldeni mesec je bio trodnevno putovanje u kanuu.

K. B. M.: Uh, i išla je na takav put? Onda je stvarno bila snažna baš kao Aleta.

B. M. K.: E sad, što se tiče Tilikum. Meni se čini da su se prema njoj ponašali kao prema imovini. Da li bi je njen narod stvarno poklonio Aleti?

K. B. M.: Ne znam kakvi su bili njihovi običaji, ali da, moguće je da je ona bila Aletina babica. Verovali ili ne, Čirokiji su imali robeve koji su radili za njih, ali u isto vreme su se i venčavali s crnim robovima koji su bili njihovo vlasništvo. A bilo je i prilika kad su poklanjali svoje robeve, ali sve zavisi od situacije.

B. M. K.: Ona je poglavica kći.

K. B. M.: Možda je poglavica tako vraćao nekakav dug?

B. M. K.: Ili je možda poglavica smatrao da im ukazuje veliku čast?

K. B. M.: I to je moguće. Mnoge legende govore o tome kako poglavice daju kćeri za ženu radi postizanja političkog položaja. Ovdje nije reč o braku, ali moguće je da poglavica nije mogao da joj nađe odgovarajućeg partnera, pa je ovo bio način da ona dobije častan položaj.

B. M. K.: Kad prvi put vidimo Tilikum, ona ima oštре, orlovske crte lica, ali do 1952, kad se udala za vikiškog gusara Boltara, postala je veoma lepa (tabla 782, 3. februar 1952). Doneo sam taj tom da vam pokažem. Crte su joj postale u neku ruku evropske. Izgleda manje starosedelački! A pogledajte kako je na istoj stranici prikazan Arn.

K. B. M.: Jao, bože, kako je porastao. I vidite kako nosi to pero. Evropske starosedelačke žene bilo je sasvim uobičajeno, iz više razloga. Ženski lik se menjao u skladu sa evropskom estetikom. *Dizni* je to radio, i još uvek radi. Zapravo ne postoje indijanske princeze, jer među Indijancima nema kraljeva. Stereotip o princezi stvoren je da bi se dao legitimitet ženama iz starosedelačkih naroda kao mogućim suprugama za belce [<http://red-face-us/>].

B. M. K.: Meni je zanimljivo što su se Tilikum i Boltar venčali nekom vrstom ekumenske ceremonije. Foster piše: „Tilikum lomi granje i nudi žito svojim bogovima. Crveni bogovi šume...“

K. B. M.: Ah. Dopada mi se to što se pominju „njeni bogovi“. Doduše, ne treba da se koristi taj izraz i svakako ne u množini. Ne mogu da kažem za to konkretno pleme, ali u principu imate Veliki duh. Neka plemena ga nazivaju „praocem“, a neka „pramajkom“, tako da imate mušku i žensku ulogu. Po mom duhovnom znanju, postoje Ratnik i Selu, to jest Majka Kukuruza. Oni su došli zajedno i stvorili nas. Nikako ih ne možete nazvati „crvenim bogovima šume“.

B. M. K.: „Crveni bogovi“ je verovatno parafranziranje pesme Radjarda Kiplinga *Stope mladog čoveka* (1897). Foster je često pominjaо crvene bogove u intervjiju kad bi govorio o vremenu koje je proveo u divljini i zato sam potpuno siguran da je čitao tu Kiplingovu pesmu. U pesmi postoji refren „jer crveni bogovi nas zovu i maramo poći“. Kipling je verovatno proučavao

Princ Valijant, tabla 842, 29. mart 1953. Tilikum i Boltar dobili su sina po imenu Hata, prvo dete mešovite rase „rođeno“ u stripu.

indijanska predanja, a „crveni bogovi” ili „istine” za njega su bili stari bogovi zveri: Bizon, Dabar, Los, Kojot ili druga stvorena iz prirode – duhovi zemlje.

K. B. M.: „Crveni bogovi” je izraz koji su skovali belci kako bi definisali duhovnu filozofiju Indijanaca. Nije neobičan za to vreme. No, obično Bizon, Dabar i tako dalje predstavljaju klanove. Ja sam iz ptičjeg klana. Klanovi su bili neophodni jer ne samo što su ukazivali ljudima na twoje porodično poreklo i na to s kim možeš a s kim ne možeš da se venčas nego su davali strukturu upravljanju plemenom. Prvi put vidim ovo. To je znak da je Foster pronašao neke nove podatke. Pogotovo pošto je promenio Tilikum da izgleda ovako i stavio pero Arnu na glavu, i što se govori o bogovima, i to o „crvenim bogovima”. Neverovatno. Malo sam razočarana što je Foster pošao tim putem, ali svakako je bio pod uticajem svog vremena.

B. M. K.: Godinu dana kasnije Tilikum i Boltar su dobili sina, po imenu Hata, i on je prva „beba mešovite rase” rođena u stripu (tabla 842, 29. mart 1953). To je udešeno kao još jedan element u priči, ali s obzirom na to da se dešava 1953. i da je u pitanju beba mešovite rase...

K. B. M.: To je zato što je u nekim saveznim državama bilo protivzakonito imati bebu mešane krvi. Mada se dešavalo, kao što svi znamo. To je veoma zanimljivo.

B. M. K.: Pitam se koliko je to bilo privatljivo s obzirom na te zakone. Ovde je Foster ponovo bio veoma napredan kad je stavio tako nešto u strip koji je dostupan celokupnoj javnosti; izlazio je u nedeljnim novinama, gde su i deca mogla da ga čitaju, a on im je rekao: „U redu je da se ljudi različite rase venčavaju i imaju decu”.

K. B. M.: Kad pomislite na to, pomislite i na rođenje Malog Rikija, sina Lusil Bol i Dezija Arnaza u seriji *Volim Lusi*, te iste godine. [Ta epizoda serije emitovanja je 19. januara 1953.] I to je bio mešoviti brak.

B. M. K.: Umetnost odražava život.

K. B. M.: To je jedini način – umetnost je naš način pripovedanja.

B. M. K.: Da se vratimo stripu. Foster je bio vrlo izričit da ni Val ni Aleta ne vole što lažu svoje domaćine. Val kaže da mu je to strašno i pita Aletu: „Što im lepo ne kažeš da nisi boginja?”, ali ona želi da štiti Arna. Iako održavaju tu laž, ne verujem da time na bilo koji način žele da iskoriste starosedeoce.

K. B. M.: Slažem se da ne bi. U nekim plemenima u SAD zabeleženo je da su američki Indijanci bili znatiželjni prema crvenokosim osobama. Plava kosa bi svakako bila veoma neobična. Neka plemena imaju tradiciju nanošenja crvenog blata ili biljne boje na kosu ili lice za određene svečanosti. To mi takođe deluje kao neki oblik poštovanja li čak strahopoštovanja.

B. M. K.: Stvarno? A Arn je riđokos.

K. B. M.: Da. Riđokosih su se plašili ili su ih veoma poštivali.

B. M. K.: Pitam se da li je Foster to znao. Kad se Arn vratio u Novi svet, sredinom šezdesetih godina, imamo snažnu sliku kolonijalizma (table 1455–1532, od 27. decembra 1964. do 19. juna 1966). U tim epizodama Arn pokušava da ispunji Aletino obećanje, pa želi da pokaže starosedeocima „bolji način” života. Njemu je tada samo četrnaest godina i nema onoliko iskustva kao Valijant kad je doputovao u Novi svet, pa su zato njegovi postupci izrazito nezreli.

K. B. M.: Arn pokušava da nađe svoje mesto u svetu i način da to postigne. Zato njegovi postupci imaju smisla. I da ponovim, Foster je svakako bio pod uticajem sveta oko sebe. Ja sam odrasla gledajući Roja Rodžersa i Dejl Evans, i kauboje i Indijance na televiziji, i Roj Rodžers je bio dobar čovek. Imali ste Danijela Buna, kojeg je u avanturama pratilo Indijanac, ali u gradovima su se uvek plašili Indijanaca i smatrali su da ih treba ubiti – oni ne zaslužuju da žive, s njima se ne pregovara jer oni ne mogu da budu prijatelji. Takve serije su bile sasvim normalna stvar i ljudi su odrastali uz njih.

B. M. K.: Arn nije došao da pregovara. On dolazi kao „spasitelj” i želi da pokaže starosedeocima kako je „način života belih ljudi” bolji od njihovog. Kasnije konačno shvati da je „njima dobro tako

kako žive”. Na kraju je jedino uspeo da ih nauči kako da se brane, kako da se bore protiv različitih strategija koje bi doneli ratnici iz Evrope.

K. B. M.: A ipak, znamo da su u stvarnosti Evropljani morali da nauče starosedačke strategije. Bilo im je pakleno teško jer u trenutku kad bi mogli da ustanu i nanišane, već su bili mrtvi, pa su pokušavali da nauče druge načine ratovanja, što ćemo kasnije videti u Prvom i Drugom svetskom ratu.

B. M. K.: Pa ipak, ovde ih je Arn naučio taktilama iz petog i šestog veka, a neke od njih je koristio princ Valijant na svojim ranijim putovanjima. Kad su došle vojske iz Evrope, Indijanci su se suočili s ratnim strategijama koje su se razvijale dodatnih hiljadu godina i postale žeće, rafinirane i preterano složene kao način borbe.

K. B. M.: Tako je. Prava kontradikcija. Šta mislite, zbog čega?

B. M. K.: Verujem da je to zbog te priče o Arnu tokom šezdesetih godina i zbog uticaja televizije. Veliki deo Valijantove taklike bio je „napadni pa beži”, upravo ono što su starosedeoci koristili protiv Evropljana. Foster je voleo da „objašnjava” stvari. Tako je u stripu prikazao da Stounhendž nisu sagradili druidi, i to tvrdi pre nego što se došlo do arheoloških dokaza o tome, zatim objašnjava poreklo naroda Beotuk i okrivljuje Aletu za Kortesovo uništenje Astečkog carstva (strana 73). Verujem da je Foster pokušavao da kaže kako su američki starosedeoci koristili gerilsku taktku borbe zato što su je naučili od Arna. Da li mislite da je to u redu?

K. B. M.: O, pa svakako. To je svakako bilo prilagođeno čitaocima. Morate pružiti publici ono što želi. Da li je bilo nekakve komunikacije sa čitaocima ili uredničke politike koji bi uticali na njega? Stvarno ne bih volela da sve pripšem uticaju televizije. Verovatno je bilo od svega pomalo. U smislu predstavljanja starosedačkih naroda on je dobro počeo, ali je potpao pod uticaj spoljašnjih činilaca i mislim da ne smemo zaboraviti da publika kojoj se obraćate ima velikog uticaja na način na koji će pisati. Teško je odupreti se tome.

B. M. K.: A povrh toga, kad se Arn vratio u Severnu Ameriku, strip je izlazio već dobrih trideset godina. Nije mogao da ponavlja istu priču. Morao je da smisli nešto novo.

K. B. M.: A i publika je bila potpuno nova.

B. M. K.: Da li biste želeli da kažete još nešto?

K. B. M.: Kad je Aleta nosila okove i lance na rukama, nije mi se nimalo dopadalo da čitam dalje i mislila sam: „Jao, pa šta je ovo?”, ali posle toga je postajalo sve bolje i potpuno me je obuzelo. I stvarno sam postala ljubitelj Princa Valijanta. Volela ja to ili ne. Hvala vam na tome.

B. M. K.: Hvala vama, Kristina.

Napomene

Naročito zahvaljujem Sari Gontlet, volonteru arhivistu u arhivu kompanije *Hudson bej*, Arhiv Manitoba, na pomoći da pronađem imena Frenka Harvija Oldosa i Sidnija Alberta Tejlora s fotografijama Harolda Fostera.

Posebno hvala Akselu M. Vulfu, koji mi je napravio kopiju slike iz Princa Valijanta u izdanju *Zapevajmo s kraljem za Božić*.

Lažna srednjovekovna povelja povodom Arnovog rođenja preneta je zahvaljujući dobroti aukcijske kuće Nejta D. Sandersa.

Literatura

Howard, Clive (1949): „Prince Valiant's Hal Foster”. *Pageant*, New York: Hillman Periodicals, Inc. December, pp. 104–109.

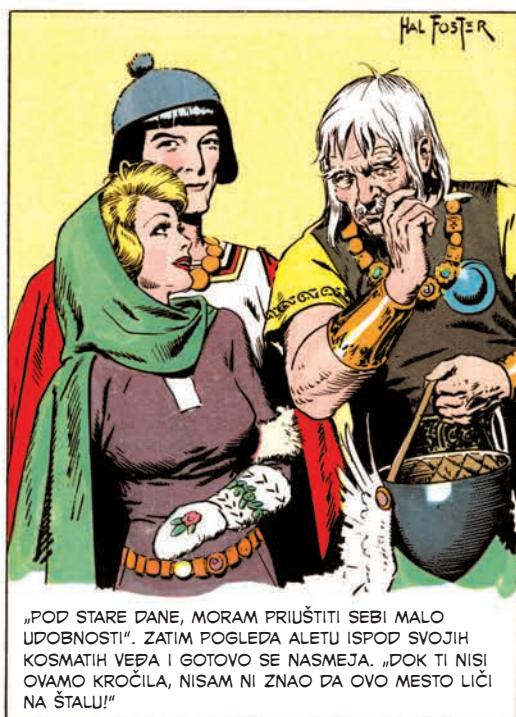
Sanders, Thomas E., and Peek, Walter W. (1973): *Literature of the American Indian*. Beverly Hills, CA: Glencoe Press.

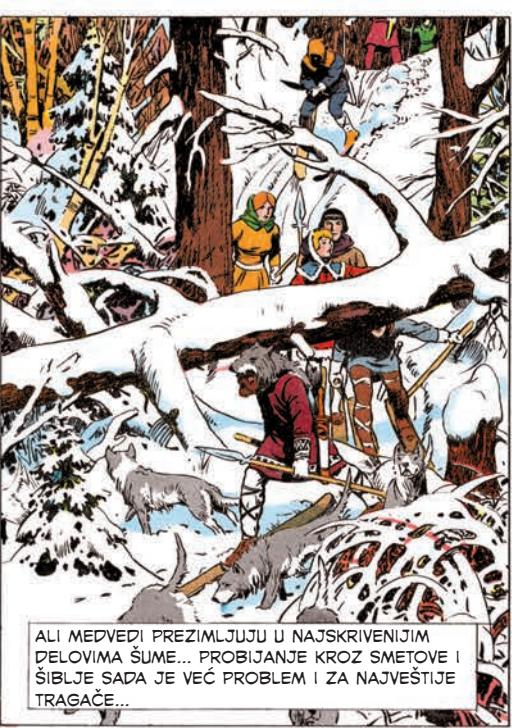
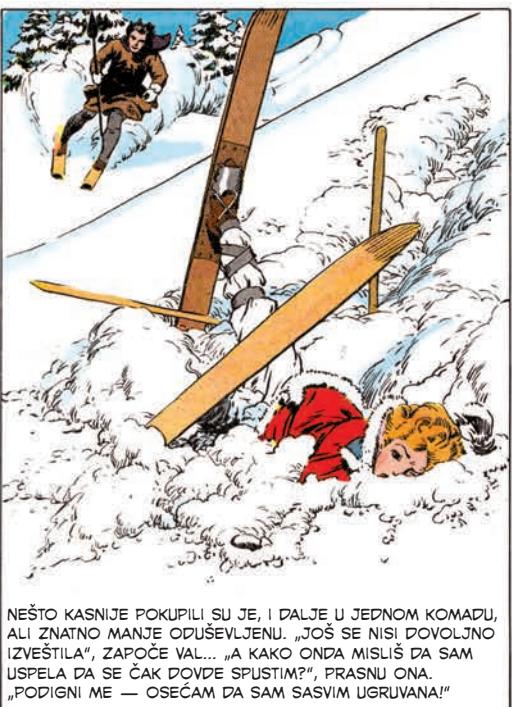
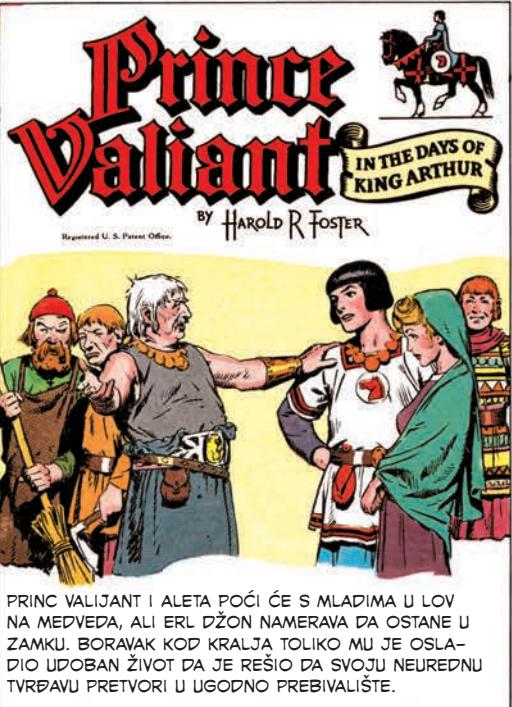

Harold R. Foster je 1931. postao prvi umetnik angažovan da crta Kraljevsku konjičku policiju Kanade za kompaniju *Nortvest pejper*. Na jednom crtežu prikazana je Indijanka i izgleda da je to bio rani oblik prikazivanja „dobrih devojaka“. Taj crtež je prokomentarisala dr Kristina Balendži Moris:

„Stvarno je slatko. Upitate se da li postoji nekakva veza između njih dvoje, ot-kud njemu pravo da je dodiruje po licu, jer to je veoma ličan dodir. Vidi se i njena ruka kako dodiruje njegovu. Da li je ona vodila njegovu ruku, da li je prihvata ili pokušava da je spreči? Ona se smeši, ali da li je to *pravi* osmeh? Da li samo pokušava da bude pristojna? Pošto su pripadnici Konjičke policije izričito bili protiv starosedelaca, ova slika mi veoma smeta.“

Naročito hvala Kamil V. Doran iz Muzeja umetnosti Tvid na pomoći da pronađemo ovu sliku.

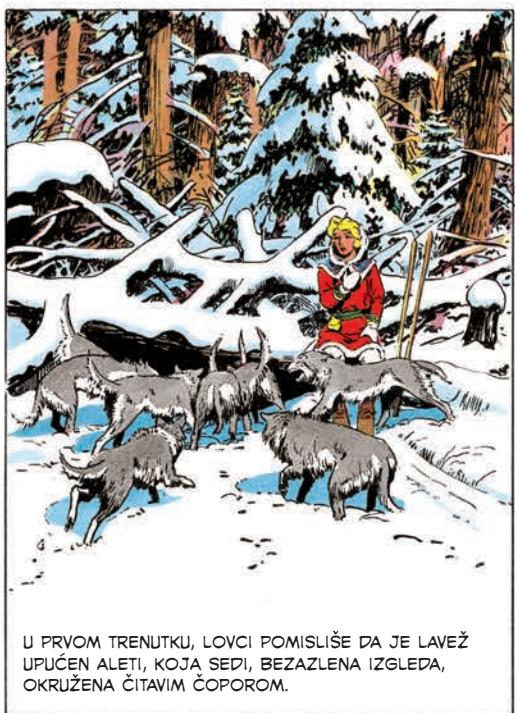
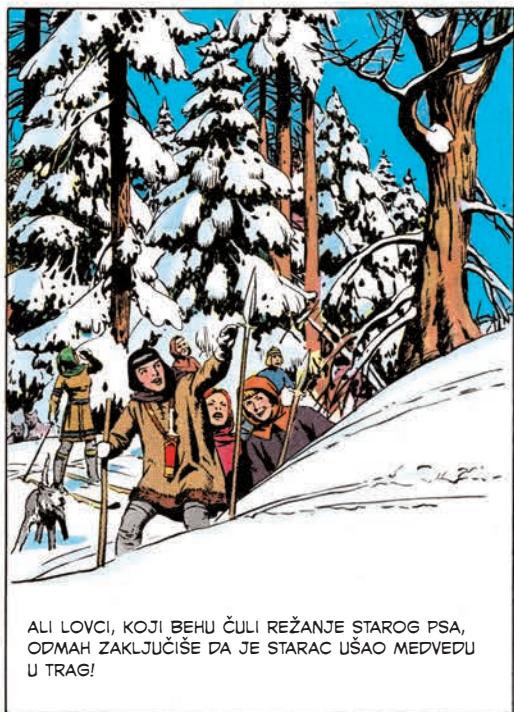
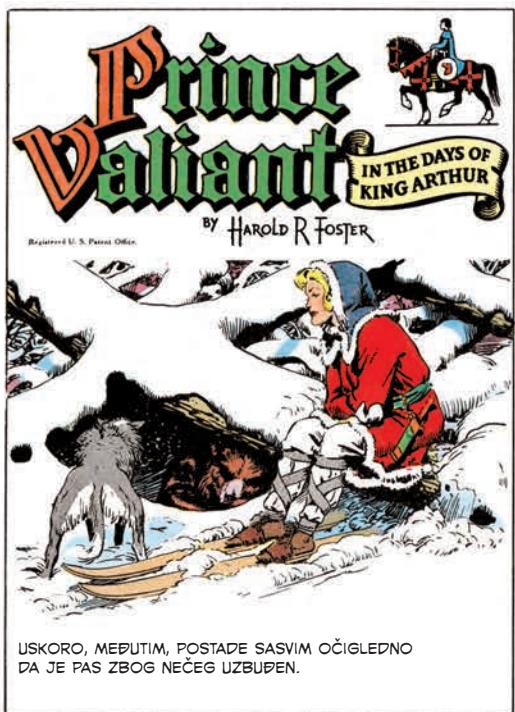

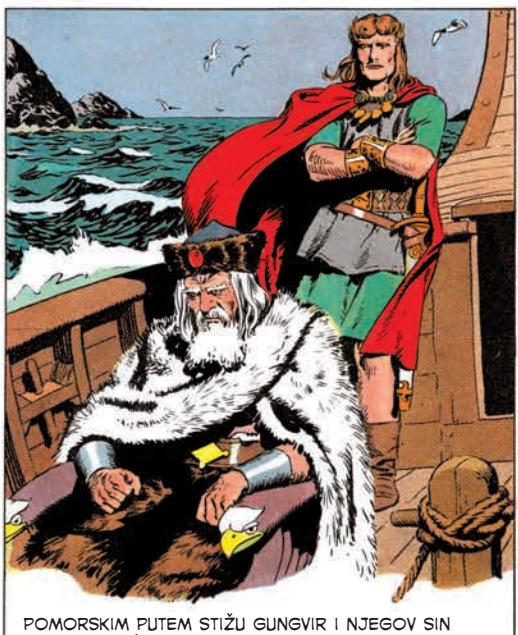
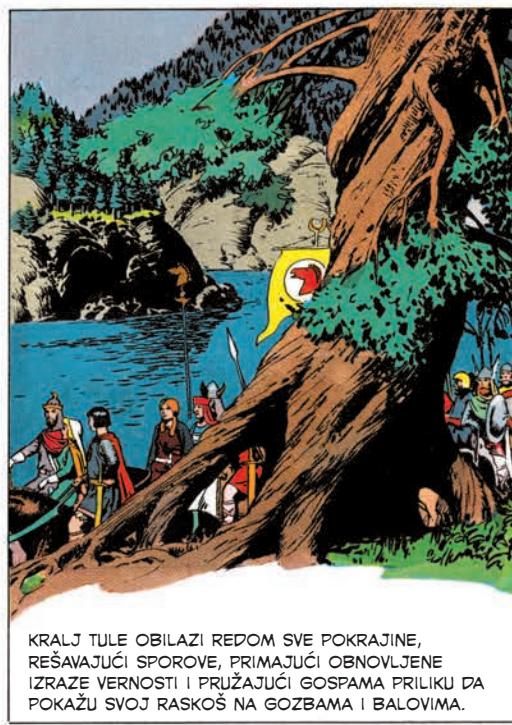
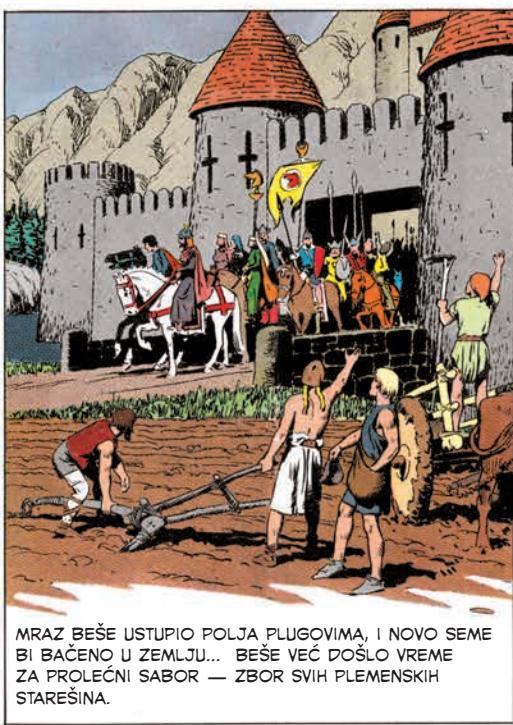
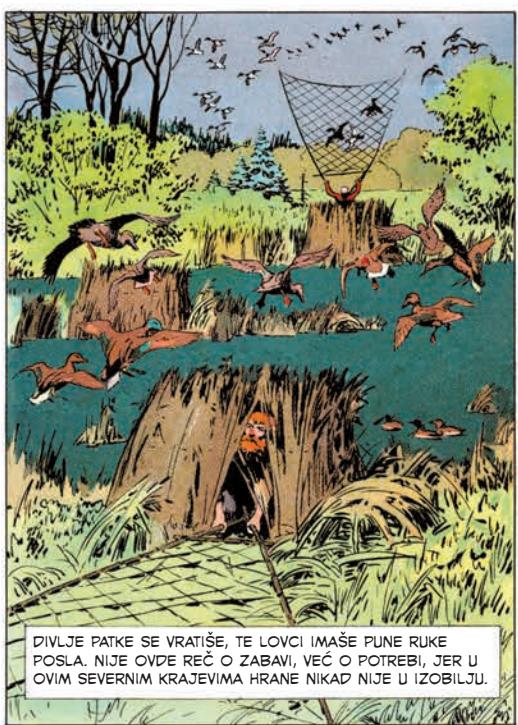
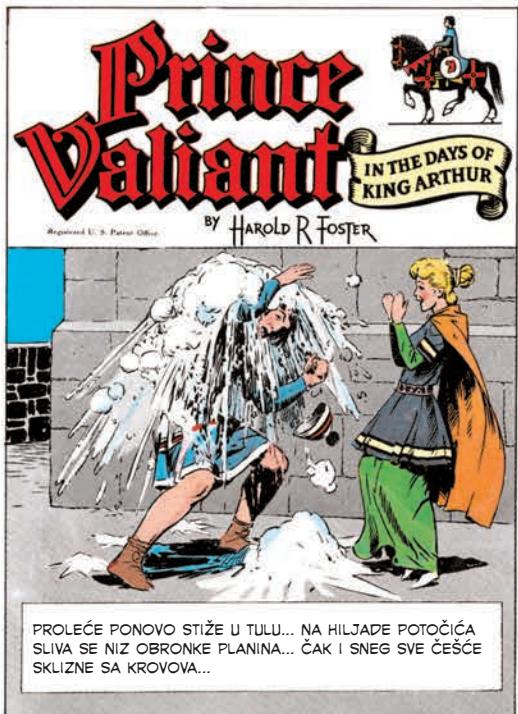

GUSTI DEO ŠUME U PODNOŽJU PADINE DELUJE PRIMAMljivo i LOVCI SE BRZO SPUStiŠE NIZ KOSINU. ALETA ODLUČI DA IH NE SLEĐI, VEĆ DA SAČEK NJIHOV Povratak. JEDAN STARI PAS, SA SLOMLJENOM ŠAPOM, KAO DA BEŠE DONEO ISTU ODLUKU.

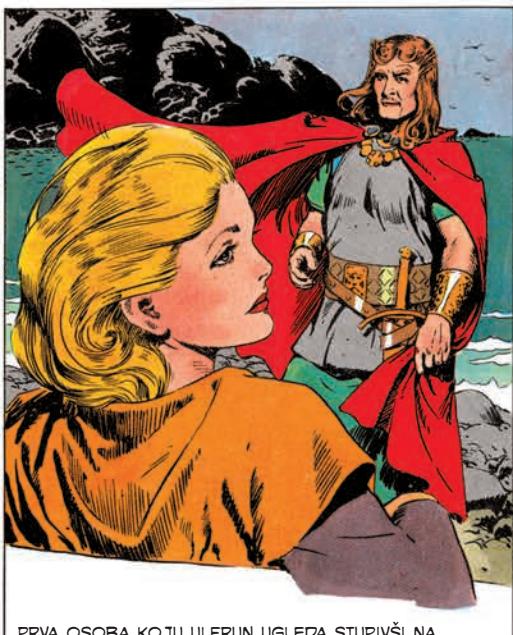
518 1-12-47 COPIE. 1947, KING FEATURES SYNDICATE, Inc. WORLD RIGHTS RESERVED.

POMORSKIM PUTEML STIŽU GUNGVIĆ I NJEGOV SIN ULFRUN, MOĆNI GOSPODAR MORSKIH puteva, IDOL VIKINGA. OBOJICA U SVIJIM SRCIMA GAJE DUBOKU MRŽNJU PREMA KRALJU.

PRVA OSOBA KOJU ULFRUN UGLEDA STUPIVŠI NA KOPNO BEŠE ALETA! U NJEGOVIM BESTIDNIM, MRGODNIM OCIMA PLANU POŽUDA!

